

A MAGYAR KÖNYVTERMELÉS ÉS A FŐVÁROS KÖNYVOLVASÁSA A HÁBORÚ UTÁNI ÉVEKBEN

A HÁBORÚ UTÁNI ÉVEK (1920—29) fordításos magyar irodalmával foglalkozva,¹ vizsgálódásaimat a következőkben ez idők egész magyar könyvtermelésére kiterjesztettem.

Az egyetlen forrás, melyből a magyar könyvtermésre vonatkozóan adatot méríteni lehet, a Corvinának, a Magyar Könyvkiadók és Könyvkereskedők hivatalos lapjának „Magyar Könyvészeté“. Hogy ez a bibliográfia igényével fellépő címgyűjtemény mennyire nem teljes, azt az alanti egybevetés alapján csupán sejtteni, az összehasonlítás másik tényezőjét kitevő nyers számadat közelebbi ismerete nélkül pontosan megállapítani nem lehet. A Corvina „Magyar Könyvészeté“ 1920-ban 1553 Magyarországon megjelent könyvet és nyomtatványt lajstromoz, 1921-ben 2121-et, 1922-ben 1801-et, 1923-ban 1563-at, 1924-ben 1949-et, 1925-ben 3371-et. A Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtárának Kötelezpéldány Osztálya, ezzel szemben, évi jelentésében, minden részletezés nélkül, 1920-ban 4818 könyvet és 8979 apró nyomtatványt említ mint hozzá befutottat, 1921-ben 3953 könyvet és 9833 apró nyomtatványt, 1922-ben 5115 könyvet és 7368 apró nyomtatványt, 1923-ban 8494 darabot (nyilván könyvet és apró nyomtatványt együttesen), 1924-ben 10.634 darabot, 1925-ben 10.226 darabot és így tovább.

Miután nem áll módunkban annak a könyv- és nyomtatvány-mennyiségnek sem szám-, sem címszerű megállapítása, mely a Kötelezpéldány Osztály többletéből a Corvina bibliográfiájába volna felveendő, be kell érünk a Magyar Könyvészetnek a valóságnál bizonyára lényegesen kisebb számadataival, bármennyire sajnálatos is ez a magyar kultúra szempontjából, melynek végeredményében s főként kifelé mégis csak fokmérője a könyv.³ Sajnos azonban, a Magyar Könyvészet önmagában is eléggé tökéletlen. Míg például 1927-ben orvostudományi folyóiratokból 693 különlenyomat szerepel a Magyar Könyvészet címjegyzékében, addig 1928-ban és 1929-ben három! Ha törvényszerűen megannyira nem kötelező is a nyomdatermékek megküldése a Corvina számára, csak mégsem valószínű, hogy az orvostudományi folyóiratok kiadói 1927-ben (s az előző években is) ilyen nagy számban s 1928-ban úgyszólván egyáltalában nem küldtek volna különlenyomatokat. Sokkal hihetőbb ennél a különlenyomatok címei közlésének beszüntetése a bibliográfia kiadóinak részéről, akár takarékos-

¹ Lásd a berlini magyar intézet kiadásában megjelenő Ungarische Jahrbücher 1929. évi 4. számban Ungarische Übersetzungsliteratur 1920—28. c. cikkemet.

² A berni l'Union pour la protection des oeuvres littéraires et artistiques közzétett adatai ugyancsak a Corvina adatainak alapszanak.

ságból, akár a bibliográfiába felveendő címeket illető elvek módosulása következtében. De viszont, ha mindenáron takarékosagra kellett törekedni, — akkor miért szerepel némely könyv címe kétszer, háromszor, sőt négyszer a címjegyzékben? És miért soroltatnak fel folyóiratok számonként: olyik egyszer, olyik kétszer, háromszor, sőt nyolcszor? (Ahogy éppen beküldődtek.) 1929-ben 29 folyóirat szerepel 95 (tehát 66 fölösleges) címmel.

Nem volna elegendő a folyóiratokat az év végén egyszer regisztrálni, vagyis külön folyóirat-bibliográfiát adni? De azt aztán hiánytalanul! Vagy egyáltalában nem! Hiszen 1928 óta van önálló sajtóbibliográfiánk, hiánytalan és kitűnő,¹ mely a Magyar Könyvészet 1928 évi szegényes adatával, 32 folyóirat 81 (tehát 49 fölösleges) címével szemben, a napilapokon kívül, csupán Budapesten megjelenő 693 folyóiratot sorol fel s összesen 1054 csonkamagyarországi időszaki sajtóterméssel foglalkozik. De ezen kívül is sok fölösleges, bibliográfiába nem illő cím van a könyvészetijén. S viszont — adataim tanúsága szerint — igen sok a hiány. Hiányzik a kötelepéldányok fentebb említett ide való anyagán kívül sok egészen könnyen hozzáférhető (sőt gyakran minden utánjárás nélkül egyszerűen kikövetkeztethető), csak éppen a bibliográfia szerkesztőségébe el nem juttatott könyv címe; sorozatoknak sok darabja stb. stb.

Mindezekből az derül ki sajnálatoskép, hogy a könyveknek a Magyar Könyvészet számára törvényerővel kötelezővé nem tett, ennél fogva teljesen ötletszerű beküldését, azoknak ugyancsak ötletszerű s nem is elég körültekintő kritikával történő feldolgozása követi. Követi pedig oly szorosán, szolgálai, hogy a lajstromozó minden egyéb nyomdatermék előtt, mint amely hozzá befut, következetesen és makacsul szemet húyni látszik. Így sikkad el a magyar literatúrának egy — bizonyára nem jelentéktelen hányada a kutató szeme elől s vész el a külföld számára is. Legfőbb ideje volna, hogy a magyar bibliográfia kérdése gyökeresen rendeztessék!

A rendelkezésre álló — a fentiekből kiviláglóan nem teljesen megbízható, de a szükséges javításokon átment adatokból az 1920—1929 évekre a magyar könyvtermelésről a következő (még mindig elég érdekes és tanulságos) kép bontakozik ki előttünk, melyet folyóiratunk e havi könyvmellékletén közlünk.

A háborút követő első évek könyvtermelését is erősen determinálták a súlyos és bizonytalan közgazdasági viszonyok. A vállalkozó kedv nehezen bontakozott s főként a szépirodalomban csak biztos anyagi sikerrel kecsegtető — ismert és keresett (elfogyott) — magyar könyvek újra-előállításában s jó részben (1925-ig 40%-on felül) külföldi, üzletileg kipróbált literatúra átültetésében merült ki. De még ez az irodalom sem tudott jelentős eredményeket elérni: a jó ipari anyagok hiánya s a gyors előállítás felületessége sehogy se tudta igazán kedvelté, még kevésbé becsültté tenni ez idők produktumát. Az ugrászerű minőségi és számbeli emelkedés az 1925. esztendőre esik.

Ez időtől kezdve vontam a magyar könyvtermelést beható vizs-

¹ Wünscher Frigyes: Csonka-Magyarország sajtója. 2. kiad. Budapest: Csáthy 1928. 196. 1. (a Sajtó könyvtára 6. sz.).

gálát alá: bontottam szét, kategorizáltam, figyeltem meg egyes fázisai-
ban s kísérleteztem értékelésével. Szükségesnek tartottam ezt annál is
inkább, mert bolt számok önmagukban nem sokat mondanak. Élet
csak jelentőségük megmagyarázásával költözik beléjük. S azt csak fel-
bontásuk, elemeiknek megismerése, a bennük rejlő értékülbségek
megállapítása adhatja meg. A következőkben előbb a szépirodalmi s
azután a tudományos könyvtermeléssel foglalkozom ilyen értelemben.

Szépirodalmi könyvet kiadtak magyar nyelven 1925-ben a magyar
kiadók 985-öt. Ebből eredeti magyar mű volt 614. Ebből ismét ifjúsági
szépirodalom 201, gyengébb minőségű szépirodalom 97, kifejezetten
ponyva (népiratka) 32. Az idegen nyelvekből átültetett irodalomban a
könnyebb, selejtesebb detektív, kalandor, érzelgős könyvek arány-
száma még sokkalta nagyobb. A 79 lémet nyelvből fordított szépiro-
dalmi mű közül 20 volt ifjúsági, 42 könnyebb, sekélyebb és csak 17
komolyabb, igazán nyereségszámba menő irodalom. A 99 franciából
fordított szépirodalmi könyv közül 9 volt ifjúsági, 30 irodalom alatti
és 60 több-kevesebb irodalmi értéket jelentő. A 100 angolból átültetett
könyv közül 10 volt ifjúsági, 34 sekélyebb és 56 komolyabb értékű.
A 93 egyéb idegen nyelvekből fordított mű közül 6 volt ifjúsági, 20
ponyva és 67 irodalmi érték.

1926-ban 1026 szépirodalmi művet termeltek kiadóink. Ebből
eredeti magyar könyv volt 679. Ez a szám így oszlott meg: ifjúsági
irodalom 143, gyengébb literatúra 15, kifejezetten ponyva és mint
az igazi béke galambjai, vidéki verskötet (jórészt a szerzők saját
kiadásában) 75. A 91 németből fordított szépirodalmi könyv közül 12
volt ifjúsági, 55 irodalom alatti és csak 24 komolyabb literatúra. A 79
franciából fordított könyv közül 6 volt ifjúsági, 21 könnyebb és 52
valóságos irodalom. A 87 angolból fordított könyv közül 11 volt ifjúsági,
34 gyengébb és 42 komolyabb literatúra. A 90 egyéb nyelvekből fordí-
tott szépirodalom minőségi értékmegoszlása ez: 5 ifjúsági könyv,
14 inferioris és 71 értékesebb könyv.

1927- ben (immár sematikusan) ilyen volt a szépirodalmi termés:

	Ifjúsági	Inferioris irodalom	Értékesebb irodalom
a 716 eredeti magyar műből	195	241	280
a 61 németből fordított műből	8	36 ¹	18
a 76 franciából „ „	3	26	45
a 96 angolból „ „	28	30	38
az 54 egyéb nyelvekből fordított műből	6	43	5
1928-ban ilyen :			
a 746 eredeti magyar műből	163	261	322
a 70 németből fordított műből.....	6	50 ²	14
a 90 franciából „ „	4	42	44
a 195 angolból „ „	9	71	115
az 59 egyéb nyelvekből fordított műből	4	11	44

¹ Lásd: a Börsenblatt für den deutschen Buchhandel 1929 évi márc. x. szá-
mának Deutsche Bücher in fremdem Gewände c. cikkében dr. Führer Erzsébet
kimutatását az 1927. évben németből magyarra fordított, értékelésemet mindenben
igazoló gyenge irodalomról.

² Lásd: ugyané lap 1929 évi okt. 24. számának említett rovatában az 1928
év fordításairól szóló kimutatást, melyekről maga a Corvina jegyzi meg, hogy „jogos
az a megjegyzés, hogy a „nagy“ irodalom eléggé gyéren van képviselve“ s melyről
egy tekintélyes német kritikai folyóirat, a „Schöne Literatur“ (1929 dec.) úgy nyilat-
kozik, hogy: „Klänglich ist das (literarische) Bild in Ungarn“.

s 1929-ben ilyen :	Ifjúsági	Inferioris irodalom	Értékesebb irodalom
az 542 eredeti magyar műből	128	142	272
a 77 németből fordított műből	12	41	24
a 88 franciából „ „	2	16	70
a 165 angolból „ „	6	88	71
a 87 egyéb nyelvekből fordított műből.....	1	5	81

Hogy értékmegállapításaimban merőben önkényesnek s a tárgyilagosság ellen vétőnek ne tűnhessem fel, néhány adattal rávilágítok eljárásom metodikájára. A könnyű literatúra burjánzása, különösen nagyvárosban, ahol az olvasás az élet ritmusához tartozik, bizonyára egészen természetes. De tán mégsem érhet irodalmi túlszigorúság vádja azért, ha értékelő kísérletemben nem a nyereség rovatba sorozom az ily neveket, mint: a magyar szépirodalomban Forró Pál (33 címmel), Újhelyi Nándor (25 címmel), Moly Tamás (16 címmel); Rusz Rózsika, S. Pohánka Margit, Mankó József, Bagdi István, Borka Géza és Nyári Feri (!) (Van-e, ki ez utóbbi neveket nem ismeri? stb.) és az idegen nyelvekből fordított szépirodalomban: Heimbürg, Eschtruth, Lehne, Courths-Mahler, Landsberger, Bettauer; Leblanc, Leroux, Gaboriau, C. Pert, Montépin, Féval, Ponson du Terrail, Boroughs, Wallace, A. Éje és Elvstad; valamint az ilyen műveket, sorozatokat, mint: a Fehér kabaré-könyvtár, a Pán-könyvtár, Tréfás könyvek, Nova regénytára, Film-könyvek, Prof. (!) Nick Fantom regénytára stb. stb. E gyengébb irodalom mellett a Magyar Könyvészet adatai a komolyabb magyar irodalomról — kelendőség szempontjából — a következő képet mutatják. A magyar klasszikusok számos: Petőfi 27, Arany 19, Madách 14, Vörösmarty 9-féle kiadásán s az elhunyt nagy magyar elbeszélőkön: Gárdonyin (100), Jókain (88) és Mikszáthon (43) kívül az élő magyar írók, az 1920—29 években, kiadott műveik száma sorrendjében (egy mű természetesen több kiadásban is szerepel itt), így következnek egymás után a Magyar Könyvészetben: Herczeg Ferenc 70, Móricz Zsigmond 59, Molnár Ferenc 46, Ady Endre 45, Karinthy Frigyes 38, Heltai Jenő, Erdős Renée 36, Csathó Kálmán 28, Komáromi János, Szabó Dezső 21, Zilahy Lajos 20, Kosztolányi Dezső, Krúdy Gyula, Surányi Miklós 18, Babits Mihály 17 és Tormay Cécile 15 címmel.

A tudományos irodalmi termés alakulásáról, a Fővárosi Könyvtárban használatos decimális rendszer szerint folyóiratunk e havi könyvmellékletében közöljük a kimutatást.

A magyar könyvtermelésről itt közölt adatok alapján (főként a szépirodalomban) korántsem vonhatunk döntő következtetéseket a könyvek olvasására nézve. A könyvek anyagi „fogyasztása“ távolról sem egyezik azok szellemi fogyasztásával. Vagyis: az emberek kétségtelenül sokkal több könyvet vesznek meg, mint amennyit elolvasnak. Aki tisztában van a hirdetés és a divat pszichológiájával s ismeri a könyvterjesztésnek nálunk különösen az utóbbi időben lábrakapott példátlanul kíméletlen módszereit, — az ezt egészen természetesnek fogja találni. Nézetem szerint ezért sokkal közelebb férközünk a valósághoz a magyar közönség olvasási kedvét illetőleg, ha valamely nagy közkönyvtárunk könyvkölcsönzéseit kísérjük figyelemmel. Óriási forgalma révén legalkal-

masabbnak s legtanulságosabbnak látszanak erre a megfigyelésre a Fővárosi Könyvtár közművelődési fiókkönyvtárai. Ezekben biztonnyal az olvasási kedv spontán megnyilatkozásával állunk szemben, melyet a népkönyvtáros irányítása csak alkalom adtán módosít némileg s csak teljes tájékozatlanság vagy egyenes tanács-kérés esetében határoz meg döntően. S a könyvtári forgalomban — a könyv üzleti forgalmával szemben — még egy dolog bizonyos: hogy ott 99%-ban valóságosan elolvasott könyvekkel számolhatunk. — Mi másért vinnének az emberek könyvtárból könyvet haza, mint hogy elolvassák? — Az alábbiakban a Fővárosi Könyvtár 10 fiókkönyvtárának háromnapos forgalmát dolgoztam fel szemléletesen. Az olvasók, kik a felsorolt könyveket olvasták, összetételükben a legegészségesebb, a legváltozatosabb képet mutatják, amennyiben a főváros lakosságának úgyszólván minden rétegét magukban foglalják: a nagy számban szereplő középiskolai és egyetemi ifjúságtól kezdve, tanáraikon át a munkásságig. Számuk e három nap alatt 2121-re rúgott.

Szépirodalmi művet olvastak 3609 kötetet; ismeretterjesztő művet olvastak 1321 kötetet; összesen olvastak 4930 kötetet.

A) A SZÉPIRODALOM RÉSZLETEZÉSE

Magyar irodalom

I. Költemények, színdarabok. Ady 23, Arany 19, Babits 8, Balassa x, Berde 1, Berzsenyi 2, Csiky 1, Csokonai 6, Dóczy 1, Gál József 1, Gvadányi 2, Gyöngyösi 3, Hevesi S. 2, Kármán 2, Katona 4, Kisfaludy K. 13, Kiss József 2, Kölcsey 5, Madách 10, Petőfi 3, Reményik 1, Reviczky 1, Szigligeti 6, Teleki L. 1, Tinódi 1, Tompa 2, Tóth Ede 2, Vörösmarty iö, Zrínyi M. 2. összesen 29 szerző, kölcsönzés: 138.

II. Elbeszélések. Abonyi 10, Ambrus 23, Andai 4, Anka 2, Babits 12, Baksay 2, Bállá Irma 2, Bársony 2, Bartóky 4, Beöthy Zsolt 1, Berendné 7, Bethlen Margit 3, Bibó 1, Bíró 5, Bókay J. 2, Cholnoky László 2, Csathó 82, Damay 4, Degré 1, Dormándy 3, Eötvös J. báró 32, Eötvös K. 5, Erdős Renée 47, Farkas Pál 2, Fáy 2, Ferenczi Sári 5, Gárdonyi 149, P. Gulácsy 30, Gyulai Pál 5, Hatvány T, Heltai 1, Herczeg 170, Jakab 1, Jamó 2, Jókai 319, Jósika 30, Kaffka 7, Karinthy 23, Kádár 2, Kassák 2, Kemény x8, Kisbán M. 1, Kiszely 4, Kodolányi 4, Komáromi 62, Kosztolányi 16, Königsegg x, Krúdy 12, Ligeti i, Makkai 10, Márai 5, Markovits 4, Méray-Horváth 1, Mikszáth 103, Molnár Ákos 4, Molnár Ferenc 13, Móra 9, Möricz Zs. 31, Nyíró 7, Petelei 10, Rákosi J. 2, Rákosi V. 29, Ritoók 6, Sipos 4, Surányi 41, Szabó Dezső 19, Szalay L. 2, Szántó György 11, Szemere 7, Szilárd 1, Szikra (gr. Telekiné) 1, Tabéry 1, Tamási 6, Tarczai 2, Térey 2, Tömörkény 6, Tormay 9, Törökné 2, Váry i, Vas Gereben 10, Zilahy 59. összesen 81 szerző, kölcsönzés: 1518.

Angol szépirodalmat olvastak: 560-at (magyarul 510-et, angolul 50-et), ebből J. London 109, Galsworthy 71, Wells 68, Dickens 38, Wilde 27, Shakespeare 23, Kipling 21 stb.

Francia szépirodalmat olvastak: 486-ot (magyarul 415-öt, franciául 71-et), ebből Balzac 46, Benoit 41, France 38, Maupassant 38, Hugo 33, Zola 28, Loti 21, Daudet 20 stb.

Német szépirodalmat olvastak: 440-et (magyarul 202-öt, németül 238-at), ebből Wassermann 34, Zweig St. 32, Kellermann 27, Hauptmann 23, Mann Th. 22, Goethe 17 stb.

Olasz szépirodalmat olvastak: 42-t (magyarul 38-at, olaszul 4-et), ebből Dante ix stb.

Orosz szépirodalmat olvastak: 165-öt (magyarul x61-et, németül 4-et), ebből Tolsztoj 40, Dosztojevszkij 32, Mereskovszkij 31, Gorkij 16 stb.

Skandináv és egyéb irodalmat olvastak: 260-at (magyarul 206-ot, németül 54-et), ebből Lagerlöf 53, Hamsun 31, Strindberg 18, Ibsen 14, Undset (csak németül) 13 stb.

B) A TUDOMÁNYOS (ismeretterjesztő) IRODALOM RÉSZLETEZÉS

Általános művek 23, Bölselet 59, Vallás, Egyház 26, Társadalomtudomány 21, Szociográfia 10, Társadalomtörténet, Kultúrtörténet 21, Statisztika 4, Politika, Államtudomány 7, Jogtudomány xi, Hadügy (Világháború) 7, Nevelés, Oktatás 25, Közgazdaság 338, Néprajz (Folklore) 28. Nyelvtudomány 26, Természettudomány 129, Alkalmazott tudományok 13, Orvostudomány, Egészségtan 27, Technika 52, Rádió 27, Szépművészetek 76, Zene 100, Sport, Játékok 62, Színház 12, Irodalom, Történelem 228, Földrajz, Utazások 228, Életrajzok, Memoárok 58. összesen: 1321.

Anélkül, hogy e három nap könyvkölcsönzéseiből végleges ítéletet akarnék alkotni a főváros vagy akárcsak a Fővárosi Könyvtár közönségének olvasásáról, olvasmányairól s anélkül, hogy gazdagabb statisztikai adatokból a jövőben levonandó tanulságoknak elébe vágni kívánnék, — nem zárkozhatom el néhány általános érvényű, már ezekből az adatokból is kínálkozó, évtizedes könyvtári megfigyelésen is alapuló és egynémely bízást antipálható tanulság megállapítása elől.

Az első szembetűnő jelenség az olvasóközönség szépirodalmi ízlése szempontjából: az elbeszélő irodalom abszolút túlsúlya az olvasmányok között. A magyar irodalom terméséből a regényekkel, elbeszélésekkel szemben, költeményt, színdarabot alig (még 10%-ban sem) olvastak a könyvtár olvasói. (A könyvtár felnőtt olvasóit tekintve, ez az arány — mint azt a felnőtt olvasóktól inkább használt külföldi, fordított és eredeti s az ifjúság számára egyáltalán ki sem adható könyvek kölcsönzése mutatja — még sokkal kedvezőlenebb.) Az egész szépirodalmi anyagot nézve, a költemények és színdarabok száma meg egészen elenyészik. A regényirodalom túltengő olvasása bizonyára általános jelenség. A mai kor legkedveltebb műfaja kétségkívül a regény. Pszichológiai motivációját e ténynek egyrészt az egybefüggő hosszabb cselekvény adja meg, melynek izgalma a teljes megnyugvásig (a regény végéig) nem hagyja el olvasóját, másrészt a mese felé hajló ősi ösztönöknek a korhangulattól és az élet gyorsult ütemétől kedvezően befolyásolt nagyfokú megnövekedése, erős, majdnem kizárólagos jelentkezése — legalább is az olvasás területén — a másik két ősi emberi ösztön: a drámai és a lírai rovására. Innen magyarázható az abszolút epikusok döntő sikere minden más filozofikus, analitikus, szimbolikus regényíró felett. Elég itt a mai irodalom legnagyobb alakjaira: Undsetra, Hamsunra, Lagerlöfre, Raymontra, Galsworthyra és a magyarok közül: Móricz Zsigmondra, Komáromi Jánosra, Gulácsy Irénre, Makay Sándorra, Zilahy Lajosra utalni, kik minden egyéb értékük között mesemondó östehetségükben legnagyobbak, — a régebbi, örök-új genie-jeiről a fabulának nálunk: Jókairól és Mikszáthról nem is szólván.

A regények e nagy kedvelése mellett természetesen az elbeszélés (a novella) is rövideget szenved. A mai olvasó „kiadósán“ akar szórakozni. Ha egyszer leült könyve mellé, duzzadt, bő árral akar úszni, akarja vitetni magát, símán, s nem — heterogén tartalmú novellás kötetben — ki-be ugrálni különböző hőfokú patakokba. A novella rövid, sűrített történést legfeljebb napilapjában hajlandó — az ön- és egyéb gyilkosságok rovata után, üdüléskép — elolvasni s ott is legfeljebb egyet!

A drámai ösztön kiélésére, legfáradságosabb alakja, a könyv helyett, már rég más, kényelmesebb lehetőségek nyílnak a városi ember számára. Jó esetben: a színház, melyben kisebb fáradsággal tetemesen többet is kap a néző — a színészek játékában — mint az olvasó a könyvben (sőt gyakran több itt a plusz, mint az alapmennyiség). S rosszabb esetben: a sarki dráma-mérés (a mozi), melyben a primitív tragikus ösztönök csömörig jóllakathatók.

A legrosszabbul a modern nagyvárosi olvasótípus e kialakulási folyamatában, sajnos, a lírai ösztönök jártak, melyek számára, az élet mai tempójában, az aktív kiélésen túl, alig szorul alkalom, idő, alig fordul figyelem.

A magyar elbeszélők között, a közönség érdeklődése szempontjából, vitathatatlanul első helyen áll — s fog állni még igen-igen sokáig — Jókai, őt, az ő áldott géniedét, kimeríthetetlen fantáziáját, költészete dús magyar forrásának üdítő italát egyaránt szomjazza fiatal és öreg. Jókai után Herczeg Ferenc finom történelmi érzékű írásművészete és könnyed szellemessége bír legnagyobb vonzóerővel a közönségre. De az ő élvezésében az ifjúság már nem olyan arányban vesz részt, mint Jókainál; társasára regényei és színművei néha hidegen hagyják. Az ifjúság s a közönség általában leginkább ezeket a regényeit olvassa s ezeket ajánlja a könyvtár is legmelegebben: A pogányokat, A hét svábot, Az élet kapuját, A fogyó holdat és színdarabjai közül: a Bizáncot és A hidat. Igen nagy az érdeklődés Gárdonyi iránt is, bár ez az érdeklődés néhány időtálló nagy regényén kívül, mihelyt az erőltetett reklám posthumus regényei körül, melyek közt hihetetlenül gyengék is akadnak, kissé elül, kétségtelenül halványodni, hanyatlani fog. Mikszáth Kálmán olvasottsága állandó és belátható időig alig lesz ingadozásnak alávetve. A modernebbek közül a legolvasottabb magyar írók: Csáthó Kálmán, Komáromi János, Zilahy Lajos, Surányi Miklós, Erdős Renée (akinek természetesen nem minden regénye van meg a könyvtárban), Gulácsy Irén és Szabó Dezső, jóformán csak az Elsodort falu-val. Igen nagy érdeklődés fordul „ittthonról“ a csodálatos renaissance-át élő erdélyi magyar irodalom felé. Egyes népszerűeknek tudott magyar írók feltűnő kis számban szerepléséhez s esetleges teljes hiányához, tudnunk kell, hogy a Fővárosi Könyvtár, irányító és nevelő feladatához híven, csak gondos válogatásban nyújt közönségének szép-irodalmi olvasmányt.¹ Egyes írók felett pedig, kiknek neve ugyan él még a köztudatban, teljesen elhaladt az élet. Bródy Sándor nyers és Heltai Jenő hamis kispolgári romantikába áztatott naturalizmusa már a múlté. Bródy Sándort ma már senki sem olvassa (a Fővárosi Könyvtárban évek óta nem fordult elő, hogy kérnék) s az érdeklődést Heltai irányában is csak kiadói ügyesség tarthatja ideig-óráig elevenen.² Ha

¹ A ponyva, a detektívregény, a kimondott erotikum, a jóízű és az erkölcsöt durván sértő irodalom eleve számúzva van a könyvtár polcairól.

² Összegyűjtött kiadások terjesztése dolgában egyébként is tanulságos egy nagy vállalat vezetőjének az a cinikus bon-motja, hogy: „Olyan ügynöki gárdával, mint a mienk, magának az ördögnek regényeit is „benyomjuk“ a magyar közönségbe 10.000 példányban“. Az üzlet lázában nem veszik észre e jó urak azt a sáska-tarlást, amit a szegény kis magyar tekén véghezvisznek. Eleve meggyűlöltnek szerte mindent, ami könyv.

a szimptomák nem csálnak (s az élet pulzációját figyelő könyvtáros jeleket lát), ugyanez a sors vár Molnár Ferencre s mindazokra, kiknek gyökérzete nem a magyar kultúra őstalajába nyúlik le, hanem csupán a pesti kávéházak műkertjeinek fa-vödrébe: Földi Mihályra, Lakatos Lászlóra, Zsolt Bélára, Karinthyra s a többiekre. Az ő irodalmi érdekeik köré az irodalomtörténet készítteti már hervatag füzérét, — olvasni 10—15 esztendő múlva senki sem fogja őket. A fiatal magyar író-nemzedék egy igen tehetséges tagjának, Bibó Lajosnak könyvtári gyenge keletét két ok magyarázza: első szerencsétlen epikai szárnybontása, Anyám című regénye, nincs meg a könyvtárban (aki olvasta, tudni fogja miért?). S második regénye (Meg kell a szívnek hasadni), melyben már kezdi megtalálni önmagát, akkor (az adatgyűjtéskor) még nem jelent meg.

A külföldi irodalmak közül az angol szépirodalom áll a magyar közönség érdeklődésének középpontjában. A népszerűség elsősége itt, csakúgy, mint a nagy nyugati városok hasonló népkönyvtáraiban — legalább is az adatgyűjtés időpontjában — Jack Londoné volt. (A J. London-láz egyébiránt világszerte csökkenőben van. Ezt a tényt a Fővárosi Könyvtár legújabb adatai nálunk is igazolják.) Wells és Galsworthy olvasottság szempontjából vetekszik a legkedveltebb modern magyarokkal. Múlóbb jelenségnek látszik Wells sikere, melyet a legutóbbi évek két kiadótól, nagy reklámlárma közt ontott olcsó kiadásai kedvezően befolyásoltak. Galsworthy mélyebb, emberibb, igazabb is, mint Wells és költő a szó legmagasabb értelmében. Tovább kell élnie. Aminthogy hervadatlan frissességben él közöttünk még mindig: Shakespeare, Dickens és Thackeray. A legmodernebb angol irodalmat nálunk kevésbé ismerik. De ha arra a vigasztalan atmoszférára gondolunk, melyet mai legnagyobb szellemei, a háború utáni kiégett lélek főreprézantásai (Dreiser, Huxley és főként a nihil felé zuhanó Joice) árasztanak, nem is sajnálkozhatunk ezen túlságosan.

A francia irodalomban még mindig a jól ismert régebbi nagy nevek dominálnak: Balzac, Bourget, A. Daudet, Flaubert, France, Hugo, Loti, Maupassant és Zola. Az újabbak közül a jelentéktelenebb Benoit s a forradalmár Rolland látszik a népszerűség élére törni.

Magyar fordításban a német szépirodalom mutatja a legszomorúbb képet. A két-három ismert szerző (Kellermann, Th. Mann, Wassermann, St. Zweig) regényein kívül alig van könyvtári nivót megütő újabb német könyv irodalmunkban. (Bonsds és Hesse helye bizonyára e kevesek közt van.) Nem csoda ezért, ha a közönség német regényt inkább németül olvas. Csak kár! Lehetne jobb és több (vagy több jó) német regényfordításunk. Akadna a nagy német irodalomban fordítani való. S bizonyos akadna olvasója is bőven. (Teljesen hiányzanak magyarul, a régebbi „nagyok“ közül: Storm, Raabe, Fontane, I. Kurz s a legkiválóbb újak: Federer, Stehr, Ponten, Binding, Schaffner, W. Weigand, W. Schaffer s a magyar származású Kolbenheyer.)

Ugyanez áll az olasz irodalomra is. A magyar fordítások alapján azt hihetné az ember, hogy Guido da Veronán és Sibilla Aleramon kívül nincs is modern olasz elbeszélő irodalom. Pedig van. Ha az európai együttesben nem is olyan jelentős, de még mindig lényegesen

különb, mint e több-kevesebb írói készséggel tálalt pornográfia, örvendetes jelenség mindamellett, hogy a szóbanforgó három nap alatt n-en olvasták Dante-t!

Az orosz irodalom általános kedveltségét meglepően nagy számok dokumentálják (remek fordításaink bizonyára hozzájárulnak ehhez).

A skandináv irodalomban S. Lagerlöf az elsőség. S. Undset készülő magyar fordításai felé igen nagy várakozás fordul (erős olvasottsága németül, csalhatatlan jele ennek). Hamsunon kívül Ibsen és Strindberg áll még a közönség állandó nagy érdeklődésének közép-pontjában.

A tudományos irodalomban — népkönyvtárról lévén szó — az olvasmányok között természetesen a népszerűbben írott tudományos könyvek az elsőség. Mint minden efajta könyvtárban, úgy nálunk is az utazási könyvek (útleírások) kelete a legnagyobb. A Magyar Földrajzi Társaság pompás kiadványai a legnépszerűbbek itt. Az útleírások után mindjárt az irodalomtörténet, a természettudomány és a történelem következik. Meglepő az érdeklődés a zene iránt. Az olvasóközönség s főként a fiatalja vonzódását a filozófia és a vallástudományok felé untig magyarázza az Örök emberi szomjúság a lét legfőbb kérdéseinek megismerésére, feltárására. Kár, hogy népszerű szépművészeti irodalmunk nem gazdagabb; az érdeklődés hiányára panaszkodni nincs okunk. A technikai tudományok irodalma iránt mintha csappant volna a kereslet. Körülbelül egyforma intenzitású érdeklődés nyilvánul meg a tudomány többi szaka irányában. Könyvtár legyen az, mely a sokrétű közönség legváltozatosabb s szinte telhetetlen igényeit kielégíteni képes. S a Fővárosi Könyvtár — mint az itt közölt példa is mutatja — óriási felkészültségével, a magához vonzott nagy tömegek kulturális szükségleteit nagyrészt fedezni tudja.

DRESCHER PÁL